

Afslørende streger

Kontrakttegningen fra *Napoli-dokumenterne* og Det Kongelige Biblioteks *Nueva corónica* under lup.

af leder af Håndskriftafdelingen, cand.mag. Ivan Boserup og leder af Kort- og Billedafdelingen, ph.d. Mette Kia Krabbe Meyer

Et angreb på en af bibliotekets største skatte

I Det Kongelige Bibliotek findes en enestående beretning om livet i Peru efter spaniernes erobring skrevet og tegnet af Andes-indianeren Guaman Poma i perioden 1610-15. Håndskriftet hedder *El primer y nueva corónica y buen gobierno* (*Den første og nye krønike og om god regering*).¹ Se ill. 1. Det er en af bibliotekets største skatte og den blev i 2007 optaget på UNESCOs liste over menneskeheds skrevne kulturarv, *Memory of the World*. Det er en unik kilde til brug for studerende og forskere over hele verden, som beskæftiger sig med den sydamerikanske kolonihistorie og de koloniseredes selvforståelse.²

Siden 1995 har en gruppe italienske forskere bestridt, at Guaman Poma er forfatter til *Nueva corónica*. De påstår, at krønikens virkelige forfatter er den tidligere jesuitterpræst, Blas Valera. Som bevis på deres påstand henviser de til dokumenter, som befinder sig i privateje hos journalisten Clara Miccinelli i Napoli. Efter 17 års akademisk debat er sagen stadig aktuel.³

I nærværende artikel gøres et kronvidne i Napoli-dokumenterne, en tegning, der ledsager en kontrakt dateret 1614, til genstand for kritisk undersø-

Ill. 1: Titelblad til håndskriftet Kgl. Bibl., GKS 2232 4°, *Nueva corónica y buen gobierno* (Peru, 1615).

gelse. Der argumenteres for, at tegningen i Napoli-dokumenterne er en forfalskning, og at dette forhold gør påstanden om, at Blas Valera er forfatter til *Nueva corónica* utroværdig. Opfordringen til at gøre Napoli-dokumenterne tilgængelige for forskning gentages, og det fastholdes, at Guaman Poma fortsat må regnes for forfatter til og illustratør af *Nueva corónica*.⁴

Kristen opvækst i den indianske overklasse

Andes-indianeren Guaman Poma har i løbet af det 20. århundrede opnået international berømmelse for krøniken. Den er på 1.200 sider, 800 med tekst og 400 helsides blæktegninger. Den menes at være indgået i biblioteket omkring år

1660, givet som gave til den danske konge Frederik 3. af en dansk ambassadør efter dennes hjemkomst fra Spanien.

Guaman Poma præsenterer sig som nedstammende fra en Inka-prinsesse og en fyrste af Yarovilka-stammen, hvis land inkaerne erobrede under opbygningen af deres imperium. Efter Inka-rigets undergang i 1532 gik mange højtstående medlemmer af den tidligere elite i de spanske erobrerers tjeneste. Det var formentlig tilfældet for Guaman Pomas forældre, idet Poma voksede op som kristen og flersproget, og som ung deltog i mindst én af de store kampagner til bekæmpelse af hedenske ritualer i landdistrikterne, der fandt sted i 1568-70. Guaman Pomas baggrund i den indianske overklasse før den spanske erobring og hans deltagelse i den koloniale administration har været en forudsætning for hans beslutning senere i livet om at skrive en 1.200-siders rapport om de katastrofale forhold i Peru – og at sende den direkte til kongen af Spanien, Filip 3.

Den historiske Guaman Poma og baggrunden for *Nueva corónica*

Da den tyske forsker Richard Pietschmann i 1908 opdagede *Nueva corónica* i Det Kongelige Bibliotek, havde værket stået næsten ubemærket hen gennem 250 år, og Guaman Poma var fuldkommen ukendt som historisk person.⁵ I dag er situationen en helt anden. Fund i offentlige arkiver og private samlinger har ikke blot bekræftet Guaman Pomas eksistens som historisk person, men udgør samtidig afgørende brikker i hans personlige og intellektuelle biografi:

Tre dokumenter fra årene 1594-95, fundet i distriktsarkivet i Huamanga (i dag: Ayacucho) i det sydlige Peru, omtaler

“don Phelipe Guaman Poma” som tolk og vidne ved juridiske afgørelser om rettighe-der til jord.

Omkring 1597 har Guaman Poma illustreret et krønikehåndskrift af en spansk missionær, Martín de Murúa, med over 100 farvelagte tegninger. Manuskriptet blev i 1998 lokaliseret hos en irsk samler og udgivet i faksimile i Madrid i 2004.⁶

I et godsarkiv nær Huamanga har man fundet en 1700-tals afskrift af dokumenter vedrørende en serie retssager ført af Guaman Poma op til år 1600. Guaman Poma havde på vegne af sin slægt med held ført en sag om retten til et jordområde nær Huamanga, men i december 1600 blev han ved distriktsdomstolen dømt for at bære falsk navn: modparten påstod, at hans rigtige navn var Lazaro, og at han var en retsløs person (*forastero*). Dommeren var bestukket, og Guaman Poma var nu ruineret og bortvist fra Huamanga i ti år. Det er sandsynligt, at denne oplevelse af bagsiden af det koloniale retsvæsen fik Guaman Poma til at træde i karakter som samfundskritiker og førte til, at han gennem de næste ti år samlede materiale til *Nueva corónica* for så at renskrive og illustrere bogen i årene 1610-15

I det spanske koloniarkiv i Sevilla findes et brev fra Guaman Poma til kongen af Spanien, dateret d. 14. februar 1614. En professionel skriver har ført pennen, men Guaman Poma har underskrevet det på samme måde, som han to gange underskriver sig i *Nueva corónica*-manuskriptet. I brevet meddeler Guaman Poma, at han har skrevet en bog, der vil interessere kongen, og som han er villig til at fremsende til ham, hvis kongen ønsker det. De sidste tilføjelser til *Nueva corónica*-manuskriptet kan dateres til de første måneder af 1616.

Et budskab forud for sin tid

Strukturen i *Nueva corónica* udviser mange ligheder med Martín de Murúas ovenfor nævnte krønike og viser, at Guaman Poma har læst det værk grundigt, som han illustrerede for Murúa. Skønt Murúa viser stor interesse for indianske traditioner og håndværk, støtter han fuldt ud den officielle spanske opfattelse af kolonisering og hårdhændet kristen mission som en Guds gave til indianerne. Guaman Poma er kristen og loyal over for det spanske kongedømme, men hans "Nye krønike" adskiller sig radikalt fra de spanske historiograferes værker. Hans skrift er en kritik af korrupsionen blandt præster og embedsmænd, den koloniale vold og misbruget af den indianske arbejdskraft, som han skildrer udførligt i billeder og ord. Guaman Poma forudser en nedsmeltning af koloniens økonomi og en demografisk katastrofe på grund af flugten fra landdistrikterne og proletariseringen af bybefolkningen, og han kræver – for Spaniens og kristendommens bedste – en afvikling af kolonistyret. Poma påpeger, at det engang så velordnede, socialt stabile og økonomisk blomstrende Inka-imperium har vist, at indianerne kan styre deres land bedre end udsendte spanske vicekonger og embedsmænd, der ikke har rødder i Andes-områdets natur og traditioner. Poma råder derfor den spanske konge til at indføre *hjemmestyre*, loyalt overfor den spanske krone, men helt på indianske hænder.

Som selvbestaltet kongelig rådgiver går Guaman Poma så vidt som til at foreslå, at hans egen søn kan overtage styret og rette op på koloniens mange akutte sociale, demografiske og økonomiske problemer.

Hvem var Blas Valera?

Siden 1995 har en række italienske forskere som nævnt bestridt, at Guaman Poma skulle være forfatter til *El primer y nueva corónica y buen gobierno*. De påstår, at krønikens virkelige forfatter er ex-jesuitterpræsten Blas Valera, der blev født i det nordlige Peru i 1554 af en spansk far og en indiansk mor. Efter endt skolegang opnåede han som en af de første halvblods peruvianere at indtræde i Jesuitterordenen, og han blev præsteviet i 1575. Blas Valera var to-sproget og en stærk fortaler for, at den katolske tro blev udbredt på indianernes egne sprog, som besluttet ved det tredje kirkemøde i Lima i 1583. Han interesserede sig for den indfødte befolknings religion og forfattede flere skrifter på latin om indianernes historie, religion, sprog og kultur. Ingen af Blas Valeras skrifter blev trykt i hans livstid, og ingen manuskripter fra hans hånd er bevaret.⁷ Blas Valera blev imidlertid fjernet fra sit embede og siden deporteret til Spanien med tvungen ophold i havnebyen Cadiz. Efter englændernes indtagelse og plyndring af byen i 1596 blev Blas Valera erklæret for død.

En del af Blas Valeras skrifter har været tilgængelige for den lidt ældre peruvianske historiker, "Inkaen" Garcilaso de la Vega (1539-1616), der siden 20-års alderen havde opholdt sig i Spanien i en slags frivilligt eksil.⁸ Garcilaso de la Vega var også *mestis*, søn af en spansk soldat og en Inka-prinsesse. Han roser Blas Valeras latinske skrifter som fremragende historiske kilder og citerer ordret mange og lange passager fra dem i spansk oversættelse.

Et troværdigt kronvidne?

Da italienerne første gang fremsatte deres påstand om, at Blas Valera og ikke Gua-

Ill. 2: Nueva corónica (t.v.), s. [375] og Kontrakttegingen (t.h.).

man Poma er forfatter til *Nueva corónica* henviste de til Napoli-dokumentet *Historia et rudimenta linguae Piruanorum* som bevis. Det rummer flere små elementer, hvor det længste, der skulle være skrevet af en italiensk jesuit ved navn Giovanni Agnello Oliva i 1638, er en beretning om Blas Valeras omtumlede liv, herunder hans ansvar for *Nueva corónica*. Heraf skulle det nemlig fremgå, at Blas Valera – modsat hvad man ellers har troet – overlevede den engelske plyndring af Cadiz, og at han vendte tilbage til Peru og først døde i 1619. Anerkendte forskere ytrede i de følgende år tvivl om dokumentets ægthed og om Clara Miccinellis troværdighed. Historisk, litteraturhistorisk og i andre henseender fandt fagfolk, at dokumenterne stred imod alt, hvad man fra andre

kilder vidste om henholdsvis Guaman Poma og Blas Valera.⁹ Clara Miccinelli blev opfordret til at lade et hold uvildige og internationalt anerkendte forskere iværksætte videnskabelige analyser af dokumenterne, men det blev afvist. I stedet betalte et landsdækkende italiensk dagblad, *Corriere della Sera*, for laboratorieundersøgelser af ikke blot *Historia et rudimenta*, men også to nye beviskraftige “kilder”, som Miccinelli præsenterede på en konference i 1999. Den første var *Exsul immeritus Blas Valera populo suo*, der fremtræder som Blas Valeras selvbiografi skrevet kort før hans påståede død så sent som 1619, og den bekræfter alt, hvad der står i det første dokument.

Det andet bevis var en “kontrakt”, indgået i 1614 mellem Guaman Poma og

to fra kredsen af kritiske jesuitter omkring Blas Valera, om at kredsen måtte skrive *Nueva corónica* i Guaman Pomas navn, renskrevet og illustreret af et medlem af gruppen, Gonzalo Ruíz. På samme stykke papir som kontrakten findes en tegning af et skib på vej til Amerika med bl.a. de to erobrere af Peru Francisco Pizarro og Diego de Almagro. Vi kalder den herefter Kontrakttegningen. Den ligner til forveksling en tegning i *Nueva corónica* manuskriptet. Se ill. 2. Dette heldige fund var et halvt år før 1999-konferencen blevet løftet ud af en forseglede medaljon i en lille vævet pose fæstnet til *Exsul immeritus*-dokumentet. Åbningen af medaljonen fandt sted på et advokatkontor i Napoli under vidners nærvær. Kontrakten blev nu på konferencen præsenteret som et kronvidne i sagen.

Indicier og beviser

Forskerverdenen var fortsat skeptisk over for dokumenterne, og der er siden blevet rettet flere samfunds- og litteraturhistoriske samt filologiske angreb mod Napoli-dokumenterne.¹⁰ Samtidig har en række forskere afvist at beskæftige sig med dokumenterne, når de ikke blev gjort tilgængelige for andre end en lille gruppe tilhængere.

I 2005 blev kontrakten imidlertid gjort tilgængelig i forskningsmæssig sammenhæng. Ikke i sin fysiske form ganske vist, men i en udgave af alle Miccinelli-dokumenterne besørget af Laura Laurencich Minelli, tidligere professor i indianske kulturer ved Universitetet i Bologna.¹¹ I publikationen er Kontrakttegningen gengivet fotografisk, og billedet gør det muligt at sammenligne Kontrakttegningen med tegningen i *Nueva corónica*. Her ved kan man i en konkret grafisk analyse

lede efter beviser på forfalskning, der på afgørende måde kan supplere de mange litterære og historiske indicier, der taler for, at Napoli-dokumenterne er uægte.

En kalkering

På Det Kongelige Bibliotek har vi lagt skanninger af Kontrakttegningen og originaltegningen oven på hinanden i et billedbehandlingsprogram. Det første vi kan konstatere er, at tegningerne ikke blot minder meget om hinanden, men de er så identiske, at man må gå ud fra, at der er tale om en kalkering. Der er enkelte større motiviske forskelle, f.eks. mangler et af besætningsmedlemmerne på Kontrakttegningen, og i skibets bug er der tilføjet nogle store vinkrucker, mens de fisk, der svømmer i havet på tegningen i *Nueva corónica* er fraværende. Men ellers følger stregerne mange steder nøje hinanden. Skibets ræling har samme kurve, dets skrog og takkelage spejler omhyggeligt originalens, og mandskabets ansigter og klædedragt er for det meste nøjagtigt gengivet.

Man oplever dog også, at det er svært at få detaljerne til at passe over hele tegningen på én gang. Stemmer den krumme linje under skibets bug i den ene side, afviger den lidt i den anden side. Ligger stregerne præcis ovenpå hinanden i gengivelsen af en matros i den ene side, er der en forrykkelse i den anden side på ca. en millimeter. Det snarere bekræfter end demterer imidlertid påstanden om, at der er tale om kalkering. I en bog med over tusind sider vil siderne bue, når bogen slås op, og det kan nemt ske, at papiret flytter sig en smule under kalkeringen, både vandret og lodret. Set fra det synspunkt er forrykkelsen i virkeligheden blot endnu et bevis på kalkering.

Ill. 3. Detalje af *Nueva corónica* (t.v.), s. [375] og af *Kontrakttegningen* (t.h.). Bemærk den uperspektiviske streg gennem platformen på sidstnævnte.

Uforklarlige detaljer

Når man følger linjerne på de to tegninger ned i enkelte detaljer, åbenbarer der sig samtidig nogle underlige forskelle. Ser man på en af de runde platforme på masten, en slags mærs, er der f.eks. en streg, der løber på tværs af platformen på *Kontrakttegningen*, mens den i *Nueva corónica* følger platformen rundt. Se ill. 3.

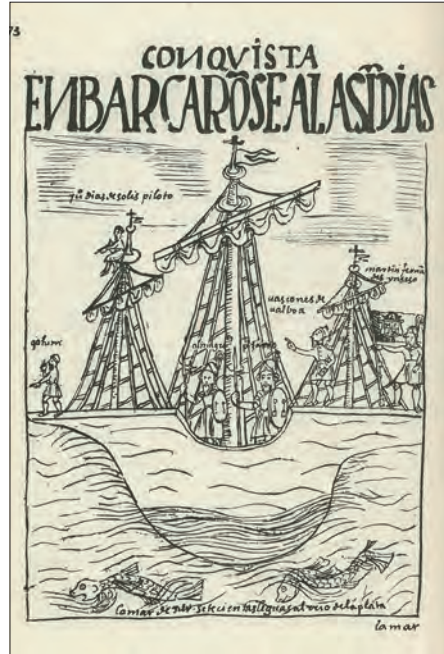
Der er også en fjerprydelse i Pizarros hjelm, som i *Nueva corónica* fremstår med buskede fjer, mens den i *Kontrakttegningen* udgøres af en simpel, tyk streg. Set i lyset af hvor præcist detaljerne ellers er gengivet på *Kontrakttegningen*, virker afvigelserne på de nævnte steder mærkværdige. Hvis tegneren havde sjustet, skulle man tro, at det var jævnt over hele tegningen og ikke kun i disse tilfælde. Man må derfor spørge, hvorledes disse irrationelle afvigelser og direkte fejl i en ellers perfekt kalkering skal forklares? Laurencich-Minelli har nævnt, at Gonzalo Ruíz har benyttet en tyndere pen, da han illustrerede *Nueva corónica*, men den forklaring synes ikke dækkende.¹² Der er mange tynde streger i *Kontrakttegningen*, og fjerprydelsen på Pizarros hjelm kunne sagtens være tydeligt gengivet. Desuden er det underlige i tilfældet med masten ikke,

at detaljen er forgrovet gengivet, men at en streg har en forkert krumning.

En tredje tegning

Svaret findes i endnu en tegning. Ikke i Miccinellis samling eller i det originale håndskrift i Det Kongelige Biblioteks *Nueva corónica*, men i det faksimiletryk, der blev udgivet i Paris i 1936.¹³ Faksimilen, som i over et halvt århundrede er blevet benyttet som om det var en rigtig faksimile, altså en nøjagtig fotografisk gengivelse af originalen, er i virkeligheden resultatet af en gennemgribende retouchering foretaget i Paris og uden adgang til originalen.

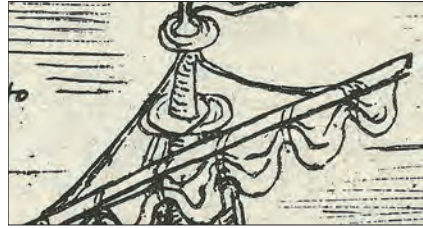
Faksimilen er fremstillet på grundlag af 1.200 fotografier optaget i Det Kongelige Biblioteks Atelier, men faksimilen har ikke den fotografiske gengivelses nøjagtighed. Se ill. 4. Det skyldes, at retouchererne har "renset" de blækgenemslag væk, som man kan se på den originale tegning i *Nueva corónica* og som også fandtes på fotografierne, der skulle bruges til at fremstille faksimilen. Motiverne i tegningerne i 1936-faksimilen fremtræder derfor helt tydeligt, men skønt arbejdet er dygtigt udført, er der alligevel begået mange store

Ill. 4: Nueva corónica (øverst t.v.), s. [375], Faksimilen, Paris 1936 (øverst t.h.), s. [375] og Kontrakttegningen (nederst t.h.).

og endnu flere små eller minimale fejl, hvor retouchøren har glemt nøjagtigt, hvor en streg skulle gentegnes, efter at den var overmalet sammen med spor efter blækket på bagsiden af det originale blad. Lægger man nu Kontrakttegningen oven på faksimilen fra 1936, ser man, at netop disse fejl i faksimilen, dvs. streger, der mangler eller afviger fra det originale håndskrift, genfindes i Kontrakttegningen. Blandt mange eksempler er dette helt tydeligt, hvad mastens platform angår. Her genfinder man den uforståelige tværgående streg i faksimilen (se ill. 5). Kontrakttegningen er altså ikke kalkeret efter Det Kongelige Biblioteks manuskript, i Peru i 1614, men fra faksimilen udarbejdet i 1936.

Ill. 5: Detalje af *Nueva corónica* (øverst t.v.), s. [375], *Faksimilen*, Paris 1936 (øverst t.h.), s. [375], og *Kontrakttegningen*. Bemærk den uperspektiviske streg ned gennem platformen på de to sidste.

På fersk gerning

Man skal kende sine kilder. Særligt hvis man er ude på at bruge dem til at skabe falske kilder. Vi har argumenteret for, at Miccinelli, da hun fik kalkeret det, hun troede var en tro kopi af originalen, i virkeligheden fik kalkeret en langt senere retoucheret kopi. Fejlene fra 1936 blev nøje gengivet i *Kontrakttegningen* og gav den et fatalt tidsstempel.

Opdagelsen af kontrakten i 1998 under vidners nærvær og vores argumentation for, at tegningen er falsk lægger op til en revurdering af ikke blot *Kontrakttegningen* men samtlige dokumenter i Miccinellis eje. At *Kontrakttegningen*'s ægthed betvivles, er ikke det samme som, at samtlige dokumenter i samlingen afsløres som falsknerier. Der kan være tale om en blanding af ægte historiske og senere fremstillede falske dokumenter. Men så

længe dokumenterne ikke er i offentligt eje og frit tilgængelige ikke blot for sensationslystne amatører og journalister, men for hele den professionelle forskerverden, kan tilhængerne af Napoli-dokumenterne med held fortsætte med at påstå, at påstand blot står imod påstand.

Argumentationen for, at *Kontrakttegningen* er et moderne falskneri danner dog et sikkert grundlag for fortsat at regne Det Kongelige Biblioteks håndskrift *Nueva corónica y buen gobierno* for at være skrevet af den indfødte Andes-indianer Felipe Guaman Poma de Ayala, som angivet på titelbladet. Den bekræfter også, at de forskere har haft ret, der ud fra en faglig overbevisning eller af forskningsetiske grunde har fastholdt at ignorere Miccinelli-samlingens utilgængelige dokumenter og påståede historiske afsløringer.

Noter

- 1 Felipe Guaman Poma de Ayala: *Nueva corónica y buen gobierno* (1615). KB, GKS 2232 4to. Håndskriftet blev udgivet i faksimile i Paris i 1936 (optryk 1989): Paul Rivet (udg.) Felipe Guaman Poma de Ayala: *Nueva corónica y buen gobierno. Codex péruvien illustré*. (Muséum national d'histoire naturelle. Travaux et mémoires de l'Institut d'Ethnologie, 23). Siden 2001 findes håndskriftet i sin helhed på nettet: <www.kb.dk/permalink/2006/poma/info/en/frontpage.htm> eller søg på Guaman Poma i Google. Den videnskabelige trykte udgave udkom i 1980 i Mexico City, udarbejdet af John R. Murra, Rolena Adorno og Jorge Urioste (inkluderet i netudgaven). Et godt udvalg i engelsk oversættelse er: David Frye (udg.): Felipe Guaman Poma de Ayala: *The First New Chronicle and Good Government. Abridged*. Hackett Publ., 2006.
- 2 Den bedste korte introduktion til Guaman Poma er: Rolena Adorno: *Guaman Poma and His Illustrated Chronicle from Colonial Peru*. Museum Tusulanum Press & The Royal Library, København, 2001. På engelsk og spansk. 88 s. + 14 pl.
- 3 Der bliver ved med at udkomme bøger og artikler, der bygger på Napoli-dokumenterne: Den 22. november 2012 udkom i Peru en bog, hvori det godtgøres, at Blas Valera er forfatter til *Nueva corónica*, ikke Guaman Poma. Forfatteren, José M. Santillán Salazar, er professor i sprog og litteratur ved *Instituto Superior Pedagógico Toribio Rodríguez de Mendoza* i Ciudad de Chachapoyas i provinsen Amazonas i Peru.
- 4 På Det Kongelige Biblioteks udstilling *Det er løgn. Forskerfusk og falsknerier* kan man se en film, hvor forfatterne til denne artikel fortæller om *Nueva corónica* og falsknerisagen. Se <www.kb.dk/da/dia/udstillinger/det_er_loegn.html>
- 5 Om udgivelseshistorien, se Ivan Boserup: "Kulturarv uden grænser. Det Kongelige Bibliotek og de seneste 100 års formidling af 'Inkahåndskriftet' Nueva corónica y buen gobierno (Peru, 1615)", i: John T. Lauridsen og Olaf Olsen (udg.): *Umisteligt. Festskrift til Erland Kolding Nielsen*. Det Kongelige Bibliotek 2007, s. 477-520.
- 6 *Codice Murúa. Historia y genealogía de los reyes Incas del Peru*. Testimonio Compañía Editorial. Madrid 2004. Se endvidere: Rolena Adorno og Ivan Boserup: "The Making of Murúa's Historia General del Piru", i: *The Getty Murúa. Essays on the Making of Martín de Murúa's Historia General del Piru*, J. Paul Getty Museum Ms. Ludwig XIII 16. Los Angeles 2008, s. 7-75.
- 7 Ganske usikker er identifikationen af Blas Valera som forfatter til en anonym krønike i Ms. 3177 i Nationalbiblioteket i Madrid, se Eric Deeds: "De las costumbres antiguas de los naturales del Piru (ca. 1593-1597)", i: Joanne Pilsbury (udg.): *Guide to Sources for Andean Studies 1530-1900*. University of Oklahoma Press, 2008, Vol. I, s. 170-174.
- 8 Se José Antonio Mazzotti: "Garcilaso de la Vega, El Inca (1539-1616)", i: Joanne Pilsbury (udg.): *Guide to Sources for Andean Studies 1530-1900*. University of Oklahoma Press, 2008, Vol. I, s. 229-241.
- 9 Xavier Albó: "La Nueva corónica y buen gobierno : Obra de Guamán Poma o de jesuitas?", *Anuario de la Academia Boliviana de Historia Eclesiástica*, 3, 1997, s. 185-219. Juan Carlos Estenssoro: "Falsificación y revision histórica: informe sobre un supuesto nuevo texto colonial andino", *Revista de Indias* 57, 1997, s. 563-78. Rolena Adorno: "Criterios de comprobación: el manuscrito Miccinelli de Nápoles y las crónicas de la conquista del Perú", *Anthropológica* 16 (1998), s. 369-394. Tom Zuidema: "Guaman Poma, Blas Valera y los escritos jesuitas sobre el Perú", Francesca Cantù (udg.): *Guaman Poma y*

Blas Valera. Tradición Andina e Historia Colonial. Acta del Colquio Internacional. Instituto Italo-Latinoamericano, Roma, 29-30 de Septiembre de 1999, s. 365-386.

- 10 Krav om fri adgang til Napoli-dokumenterne er senest stillet af Kenneth Andrien: "The Virtual and the Real: The Case of the Mysterious Documents from Naples", *History Compass* 6/5 (2008), s. 1304-1324, med henvisninger til Rolena Adorno: "Criteria of Plausibility and Authentication: The Naples Manuscript versus the Chronicles of the Conquest of Peru", foredrag ved American Historical Associations møde, Chicago, 2000 (upubliceret), og til Thomas B. F. Cummins: "Guaman Poma and Blas Valera: A Question of Author", foredrag ved American Historical Associations møde, Chicago, 2000 (upubliceret). Tidligere: Rolena Adorno, "Criterios de comprobación" (se note 8): el manuscrito Miccinelli de Nápoles y las crónicas de la conquista del Perú," *Anthropológica* (Lima), 16, 1998, s. 369-394.
- 11 'Napoli-dokumenterne' blev udgivet i perioden 1995-2001. Samlet udgave: Laura Laurencich Minelli (udg.) *Exsul Immeritus Blas Valera Populo Suo e Historia et Rudimenta Linguae Piruanorum. Indios, gesuiti e spagnoli in due documenti segreti sul Perù del XVII secolo*. 590 sider. Bologna: CLUEB (italiensk og spansk, med udførlige indledninger).
- 12 Laura Laurencich Minelli: "Presentación del documento Exsul immeritus Blas Valera populo suo". I: Francesca Cantù (udg.): *Guaman Poma y Blas Valera. Tradición Andina e Historia Colonial. Acta del Colquio Internacional. Instituto Italo-Latinoamericano, Roma, 29-30 de Septiembre de 1999, s. 111- 142, Se s. 127.*
- 13 Se note 1.